Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (druhého senátu)

8. května 2025 *

„Řízení o předběžné otázce – Justiční spolupráce v trestních věcech – Směrnice (EU) 2016/1919 – Právní pomoc – Směrnice 2013/48/EU – Právo na přístup k obhájci v trestním řízení – Procesní záruky pro zranitelné osoby – Zjišťování zranitelnosti těchto osob – Absence právní domněnky – Přímý účinek – Výslech podezřelé osoby bez přítomnosti obhájce – Přípustnost důkazních prostředků získaných v rozporu s procesními právy“

Ve věci C-530/23 [Barało] [i],

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná na základě článku 267 SFEU rozhodnutím Okresního soudu ve Włocławku (Sąd Rejonowy we Włocławku, Polsko) ze dne 17. srpna 2023, došlým Soudnímu dvoru dne 17. srpna 2023, v trestním řízení proti

K. P.,

za účasti:

Prokurator Rejonowy we Włocławku,

SOUDNÍ DVŮR (druhý senát),

ve složení: K. Jürimäe (zpravodajka), předsedkyně senátu, K. Lenaerts, předseda Soudního dvora vykonávající funkci soudce druhého senátu, M. Gavalec, Z. Csehi a F. Schalin, soudci,

generální advokátka: T. Ćapeta,

za soudní kancelář: A. Calot Escobar, vedoucí,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření, která předložili:

– za Prokurator Rejonowy we Włocławku: T. Rutkowska-Szmydyńska,

– za polskou vládu: B. Majczyna, jako zmocněnec,

– za českou vládu: M. Smolek, T. Suchá a J. Vláčil, jako zmocněnci,

* Jednací jazyk: polština.

[i] Název projednávané věci je fiktivní. Neodpovídá skutečnému jménu žádné ze zúčastněných stran.

– za Evropskou komisi: J. Hottiaux a M. Wasmeier, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 14. listopadu 2024,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu:

– čl. 6 odst. 1 až 3 a čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU;

– článků 4 a 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“);

– čl. 1 odst. 2, čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článků 8 a 9 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu (Úř. věst. 2016, L 297, s. 1);

– čl. 3 odst. 2 písm. a) až c) a odst. 3 písm. a) a b) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (Úř. věst. 2013, L 294, s. 1);

– bodů 6, 7, 11 a 13 doporučení Komise (2013/C 378/02) ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení (Úř. věst. 2013, C 378, s. 8, dále jen „doporučení Komise“) a

– zásad přednosti, efektivity a přímého účinku unijního práva.

2 Tato žádost byla předložena v rámci trestního řízení zahájeného proti K. P. pro přechovávání omamných a psychotropních látek a pro řízení pod vlivem omamných látek.

Právní rámec

Mezinárodní právo

3 Body 23 a 32 Zásad a pokynů Organizace spojených národů pro přístup k právní pomoci v systémech trestního práva, přijatých dne 20. prosince 2012 rezolucí Valného shromáždění 67/187, zní takto:

„23. Policie, státní zástupci a soudci jsou povinni zajistit, aby osobám, které se před ně dostaví a nemají prostředky na zaplacení obhájce anebo jsou zranitelné, byla zpřístupněna právní pomoc.

[…]

32. Je třeba přijmout zvláštní opatření, aby byla právní pomoc skutečně dostupná ženám, dětem a skupinám se zvláštními potřebami, mimo jiné, avšak nikoli výlučně, […] duševně nemocným [a] uživatelům drog […]. Tato opatření musí zohledňovat zvláštní potřeby těchto skupin a musí být přizpůsobena pohlaví a věku.“

Unijní právo

Směrnice 2013/48

4 Body 50 a 51 odůvodnění směrnice 2013/48 uvádějí:

„(50) Členské státy by měly zajistit, aby při posuzování výpovědi podezřelých nebo obviněných osob nebo důkazních prostředků získaných při porušení jejich práva na obhájce nebo v případech, kdy byla v souladu s touto směrnicí povolena odchylka od tohoto práva, byla dodržena práva na obhajobu a na spravedlivé řízení. V této souvislosti je třeba zohlednit judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle níž je v zásadě právo na obhajobu nenapravitelně poškozeno, pokud byla k odsouzení použita usvědčující výpověď učiněná pří policejním výslechu bez přístupu k obhájci. Tím by nemělo být dotčeno použití výpovědi pro jiné účely dovolené vnitrostátními právními předpisy, jako je nutnost provést naléhavé vyšetřovací úkony za účelem zamezení dalším trestným činům nebo závažným nepříznivým důsledkům pro další osoby, nebo v souvislosti s naléhavou nutností předejít závažnému ohrožení trestního řízení v situaci, kdy by přístup k obhájci nebo zdržení vyšetřování nenapravitelně poškodilo probíhající vyšetřování závažného trestného činu. Dále by tím neměla být dotčena vnitrostátní pravidla nebo systémy pro přípustnost důkazních prostředků a členským státům by to nemělo bránit v zachování systému, kdy lze soudu či soudci předložit veškeré existující důkazní prostředky, aniž by se zvlášť či předběžně posuzovala jejich přípustnost.

(51) Povinnost zajistit péči podezřelým nebo obviněným osobám, které se nacházejí v potenciálně oslabeném postavení, přispívá k nestrannému výkonu spravedlnosti. Orgány činné v trestním řízení by proto těmto osobám měly usnadnit účinné uplatňování práv stanovených touto směrnicí, například tím, že zohlední jakoukoli potenciální zranitelnost, která ovlivňuje schopnost dotčených osob vykonávat právo na přístup k obhájci a na informování třetí strany po zbavení osobní svobody, a přijmou vhodná opatření k zajištění toho, aby tato práva byla zaručena.“

5 Článek 2 této směrnice, nadepsaný „Oblast působnosti“, v odstavci 1 stanoví:

„Tato směrnice se použije na podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení od okamžiku, kdy je příslušné orgány členského státu úředním oznámením nebo jiným způsobem uvědomí o tom, že jsou podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu, a to bez ohledu na to, zda jsou zbaveny osobní svobody. Použije se až do okamžiku ukončení řízení, čímž se má na mysli pravomocné rozhodnutí o tom, zda podezřelá nebo obviněná osoba uvedený trestný čin spáchala, včetně případného odsouzení a rozhodnutí o opravném prostředku.“

6 Článek 3 uvedené směrnice, nadepsaný „Právo na přístup k obhájci v trestním řízení“, zní následovně:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo na přístup k obhájci dostatečně včas a takovým způsobem, aby mohly dotčené osoby prakticky a účinně uplatňovat svá práva na obhajobu.

2. Podezřelé nebo obviněné osoby mají přístup k obhájci bez zbytečného prodlení. V každém případě mají podezřelé nebo obviněné osoby přístup k obhájci počínaje od toho z následujících okamžiků, který nastane dříve:

a) před jejich výslechem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení či justičního orgánu;

b) při provádění vyšetřovacího či jiného úkonu za účelem shromáždění důkazních prostředků podle odst. 3 písm. c) ze strany vyšetřovacího či jiného příslušného orgánu;

c) bez zbytečného prodlení po zbavení osobní svobody;

d) pokud byly předvolány k soudu s příslušností v trestních věcech, v přiměřené lhůtě před tím, než se k tomuto soudu dostaví.

3. Právo na přístup k obhájci znamená, že:

a) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo scházet se o samotě a komunikovat s obhájcem, který je zastupuje, a to i před výslechem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení nebo soudního orgánu;

b) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo, aby byl přítomen jejich obhájce a mohl se aktivně účastnit výslechu. Tato účast musí být v souladu s postupy podle vnitrostátního práva, pokud tyto postupy nenaruší účinný výkon a samotnou podstatu dotčeného práva. Jestliže se obhájce výslechu zúčastní, je skutečnost, že k této účasti došlo, zaznamenána v souladu s postupem pro pořizování záznamů podle práva dotčeného členského státu;

[…]“

7 Článek 12 téže směrnice, nadepsaný „Právní ochrana“, stanoví:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby v rámci trestního řízení, jakož i vyžádané osoby v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, měly podle vnitrostátního práva účinnou právní ochranu v případech porušení jejich práv podle této směrnice.

2. Aniž jsou dotčena vnitrostátní pravidla a systémy pro přípustnost důkazních prostředků, zajistí členské státy, aby v rámci trestního řízení při posuzování výpovědi podezřelé nebo obviněné osoby nebo důkazních prostředků získaných při porušení jejího práva na obhájce nebo v případech, kdy byla v souladu s čl. 3 odst. 6 povolena odchylka od tohoto práva, byla dodržena práva na obhajobu a na spravedlivé řízení.“

8 Článek 13 směrnice 2013/48 stanoví:

„Členské státy zajistí, aby při uplatňování této směrnice byly zohledněny zvláštní potřeby zranitelných podezřelých a obviněných osob.“

Směrnice 2016/1919

9 Body 1, 3, 4, 6, 17 až 19, 23 a 24 odůvodnění směrnice 2016/1919 uvádějí:

„(1) Cílem této směrnice je zajistit účinnost práva na přístup k obhájci, jak je upravuje [směrnice 2013/48], tím, že podezřelým a obviněným osobám v trestním řízení […] zpřístupní pomoc obhájce hrazenou členskými státy.

[…]

(3) Ustanovení čl. 47 třetího pododstavce [Listiny zakotvuje] právo na právní pomoc v trestním řízení v souladu s podmínkami uvedenými v [tomto ustanovení]. […]

(4) Dne 30. listopadu 2009 přijala Rada [Evropské unie] usnesení o cestovní mapě pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení [(Úř. věst. 2009, C 295, s. 1)] (dále jen ‚cestovní mapa‘). Cestovní mapa vyzvala k postupnému přijímání opatření týkajících se práva na překlad a tlumočení (opatření A), práva na informace o právech a o obvinění (opatření B), práva na právní poradenství a právní pomoc (opatření C), práva na komunikaci s příbuznými, zaměstnavateli a konzulárními úřady (opatření D) a zvláštní ochrany pro podezřelé nebo obviněné osoby, které jsou zranitelné (opatření E).

[…]

(6) Doposud bylo na základě cestovní mapy přijato pět opatření o procesních právech v trestním řízení, konkrétně [směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení (Úř. věst. 2010, L 280, s. 1), směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení (Úř. věst. 2012, L 142, s. 1), směrnice 2013/48, směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce neviny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem (Úř. věst. 2016, L 65, s. 1), a směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/800 ze dne 11. května 2016 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení (Úř. věst. 2016, L 132, s. 1)].

[…]

(17) V souladu s čl. 6 odst. 3 písm. c) [Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, která byla podepsána v Římě dne 4. listopadu 1950 (dále jen ‚EÚLP‘),] mají podezřelé a obviněné osoby, které postrádají dostatečné finanční prostředky na pomoc obhájce, mít právo na to, aby jim byla poskytnuta, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují. Toto minimální pravidlo umožňuje členským státům posoudit majetkové poměry, odůvodněnost či obojí. Tímto posouzením by neměla být vyloučena ani jinak omezena práva a procesní záruky zaručené Listinou a EÚLP, jak je vyložil Soudní dvůr a [Evropský soud pro lidská práva].

(18) Členské státy by měly ve vztahu k poskytování právní pomoci zavést praktická opatření. Taková opatření by mohla stanovit, že právní pomoc je podezřelé, obviněné nebo vyžádané osobě poskytnuta na její žádost. Zejména s ohledem na zvláštní potřeby zranitelných osob by však tato žádost neměla být nezbytnou podmínkou pro poskytnutí právní pomoci.

(19) Příslušné orgány by měly poskytnout právní pomoc bez zbytečného odkladu a nejpozději před zahájením výslechu dotyčné osoby policejním orgánem, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, či před zahájením konkrétních vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků uvedených v této směrnici. Pokud příslušné orgány nejsou schopny tak učinit, měly by poskytnout alespoň nouzovou či prozatímní právní pomoc před zahájením takového výslechu nebo vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků.

[…]

(23) Při provádění této směrnice by měly členské státy zajistit, aby bylo dodrženo základní právo na právní pomoc zakotvené v Listině a EÚLP. Měly by přitom dodržovat Zásady a pokyny OSN pro přístup k právní pomoci v systémech trestního práva.

(24) Aniž jsou dotčena ustanovení vnitrostátních právních předpisů týkající se povinné přítomnosti obhájce, měl by příslušný orgán o poskytnutí právní pomoci či o jejím zamítnutí rozhodnout bez zbytečného odkladu. Tímto příslušným orgánem by měl být nezávislý orgán příslušný přijímat rozhodnutí o tom, zda má být právní pomoc poskytnuta, nebo soud, včetně samosoudce. V souladu s touto směrnicí by v naléhavých případech nicméně mělo být také umožněno dočasné zapojení policejních orgánů a státního zastupitelství, a to v rozsahu nezbytném pro včasné poskytnutí právní pomoci.“

10 Článek 1 této směrnice, nadepsaný „Předmět“, stanoví:

„1. Tato směrnice stanoví společná minimální pravidla týkající se práva na právní pomoc pro:

a) osoby podezřelé a obviněné v trestním řízení; […]

[…]

2. Tato směrnice doplňuje směrnice [2013/48] a [2016/800]. Žádné ustanovení této směrnice nesmí být vykládáno tak, aby omezovalo práva zaručená v uvedených směrnicích.“

11 Článek 2 směrnice 2016/1919, nadepsaný „Oblast působnosti“, v odstavcích 1 a 2 stanoví:

„1. Tato směrnice se vztahuje na podezřelé a obviněné osoby v trestním řízení, které mají právo na přístup k obhájci podle [směrnice 2013/48] a které:

a) jsou zbaveny osobní svobody;

b) musí mít pomoc obhájce v souladu s právem Unie nebo vnitrostátním právem; nebo

c) jsou povinny nebo je jim dovoleno účastnit se vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, a to alespoň:

i) rekognice,
ii) konfrontace,
iii) rekonstrukce trestného činu.

2. Tato směrnice se rovněž vztahuje na vyžádané osoby, které mají právo na přístup k obhájci na základě [směrnice 2013/48], v souvislosti s jejich zatčením ve vykonávajícím členském státě.“

12 Článek 4 směrnice 2016/1919, nadepsaný „Právní pomoc v rámci trestního řízení“, zní:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby, které postrádají dostatečné finanční prostředky na úhradu právního zastoupení[,] měly právo na právní pomoc, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují.

2. Pro účely určení, zda má být v daném případě poskytnuta právní pomoc v souladu s odstavcem 1, mohou členské státy posoudit majetkové poměry, odůvodněnost či obojí.

[…]

5. Členské státy zajistí, aby byla právní pomoc poskytnuta bez zbytečného odkladu a nejpozději před zahájením výslechu policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení či soudním orgánem nebo před provedením vyšetřovacích úkonů či úkonů spojených se shromažďováním důkazních prostředků uvedených v čl. 2 odst. 1 písm. c).

[…]“

13 Článek 8 této směrnice, nadepsaný „Právní ochrana“, stanoví:

„Členské státy zajistí, aby osoby podezřelé, obviněné a vyžádané měly podle vnitrostátního práva k dispozici účinné prostředky právní ochrany v případech porušení jejich práv podle této směrnice.“

14 Článek 9 uvedené směrnice, nadepsaný „Zranitelné osoby“, zní:

„Členské státy zajistí, aby při provádění této směrnice byly zohledněny zvláštní potřeby podezřelých, obviněných a vyžádaných osob, které jsou zranitelné.“

15 Článek 11 téže směrnice, nadepsaný „Zákaz snížení úrovně právní ochrany“, stanoví:

„Žádné ustanovení této směrnice nesmí být vykládáno způsobem, který by omezoval práva a procesní záruky, jež jsou zaručeny Listinou, EÚLP nebo jinými příslušnými ustanoveními mezinárodního práva nebo právními předpisy kteréhokoli členského státu, které stanoví vyšší úroveň ochrany, či který by se od nich odchyloval.“

Doporučení Komise

16 Body 1, 6, 7, 11 a 13 odůvodnění doporučení Komise uvádějí:

„(1) Cílem tohoto doporučení je vybídnout členské státy, aby posílily procesní práva všech podezřelých nebo obviněných osob, které nejsou schopny pochopit trestní řízení nebo se jej účinně účastnit s ohledem na svůj věk, duševní nebo fyzický stav nebo zdravotní postižení (‚zranitelné osoby‘).

[…]

(6) Je zásadně důležité, aby byla zranitelnost osob podezřelých nebo obviněných v trestním řízení včasně zjištěna a uznána. Za tímto účelem by měli úvodní posouzení provádět policisté nebo [jiné] orgány činné v trestním řízení. Příslušné orgány by rovněž měly být schopny požádat nezávislého odborníka o přezkoumání stupně zranitelnosti, potřeb zranitelné osoby a vhodnosti jakýchkoliv opatření přijatých nebo plánovaných vůči zranitelné osobě.

(7) Podezřelé nebo obviněné osoby nebo jejich obhájci by měli mít právo napadnout v souladu s vnitrostátním právem posouzení potenciální zranitelnosti v trestním řízení, zejména pokud by to významným způsobem narušilo nebo omezilo výkon jejich základních práv. Toto právo neukládá členským státům povinnost zavést zvláštní odvolací postup, zvláštní mechanismus ani postup pro podávání stížností, jehož prostřednictvím lze takové neprovedení posouzení nebo nepřiznání zranitelnosti napadnout.

[…]

(11) Osoby, které jsou uznány za mimořádně zranitelné, nejsou schopny sledovat a chápat trestní řízení. Aby bylo zajištěno, že jsou zaručena jejich práva na spravedlivý proces, neměly by mít možnost vzdát se svého práva na obhájce.

[…]

(13) Zranitelné osoby nejsou vždy schopny pochopit obsah policejních výslechů, kterým jsou podrobovány. Aby se zabránilo zpochybnění obsahu výslechu, a tedy zbytečnému opakovanému dotazování, měly by být tyto výslechy audiovizuálně zaznamenávány.“

17 Bod 4 tohoto doporučení se nachází v jeho oddíle 2, který je nadepsaný „Identifikace zranitelných osob“. Tento bod 4 uvádí:

„Zranitelné osoby by měly být neprodleně identifikovány a uznány za zranitelné. Členské státy by měly zajistit, aby odpovědné orgány měly možnost využít lékařského vyšetření nezávislým odborníkem s cílem identifikovat zranitelné osoby a stanovit stupeň jejich zranitelnosti a jejich specifické potřeby. Tento odborník může vydat odůvodněné stanovisko týkající se vhodnosti opatření přijatých nebo plánovaných vůči zranitelné osobě.“

18 Oddíl 3 uvedeného doporučení, nadepsaný „Práva zranitelných osob“, obsahuje deset částí, z nichž čtyři jsou nadepsány „Zákaz diskriminace“, „Presumpce zranitelnosti“, „Právo na přístup k obhájci“ a „Zaznamenávání výslechů“. Bod 6 téhož doporučení, který se nachází v první z těchto čtyř částí, zní takto:

„Procesní práva přiznaná zranitelným osobám by měla být dodržována v průběhu celého trestního řízení, přičemž by měla být zohledněna povaha a stupeň jejich zranitelnosti.“

19 Bod 7 doporučení Komise, který se nachází v části nadepsané „Presumpce zranitelnosti“, uvádí:

„Členské státy by měly uplatňovat presumpci zranitelnosti, zejména u osob se závažným psychologickým, intelektuálním, tělesným nebo smyslovým postižením, nebo s duševními chorobami nebo kognitivními poruchami, které jim zabraňují pochopit řízení a účinně se ho účastnit.“

20 Bod 11 tohoto doporučení, který se nachází v části nadepsané „Právo na přístup k obhájci“, uvádí:

„Pokud zranitelná osoba není schopna chápat řízení, ani je sledovat, nemělo by být možné vzdát se práva na přístup k obhájci podle [směrnice 2013/48].“

21 Bod 13 uvedeného doporučení, který se nachází v části nadepsané „Zaznamenávání výslechů“, stanoví:

„Všechny výslechy zranitelných osob v průběhu vyšetřování v přípravném řízení by měly být audiovizuálně zaznamenávány.“

Polské právo

22 Podle článku 6 trestního řádu (ustawa – Kodeks postępowania karnego) ze dne 6. června 1997 (Dz. U. z roku 2022, položka 1375), ve znění použitelném na původní trestní řízení (dále jen „TŘ“), má obviněný právo na obhajobu, včetně práva na obhájce. O tomto právu musí být poučen.

23 Článek 79 TŘ v § 1 stanoví, že v trestním řízení musí mít obviněný obhájce, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo schopnost ovládat své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena (bod 3), a existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo se samostatně a náležitě hájit (bod 4). Článek 79 § 3 TŘ dále stanoví, že v případech uvedených zejména v § 1 tohoto článku 79 je přítomnost obhájce povinná na jednání před soudem, jakož i na jednáních, kterých se musí obviněný účastnit.

24 Podle článku 168a TŘ nelze důkaz prohlásit za nepřípustný pouze z toho důvodu, že byl získán v rozporu s procesními předpisy nebo pomocí trestného činu uvedeného v čl. 1 § 1 trestního zákoníku, ledaže byl důkaz získán při výkonu úředních povinností veřejného činitele v důsledku vraždy, úmyslného ublížení na zdraví nebo zbavení osobní svobody.

25 Článek 300 TŘ se týká práva podezřelého na informace. V této souvislosti musí být podezřelý před prvním výslechem poučen o svém právu být vyslechnut, nevypovídat nebo odmítnout odpovídat na otázky, o obsahu obvinění a jeho změnách, o právu podat žádost o provedení úkonů prověřování nebo vyšetřování, o právu na obhájce, včetně práva požádat v určitých případech o ustanovení obhájce *ex offo*, o čemž musí být poučen, o právu seznámit se s obsahem konečného vyšetřovacího spisu a o právech stanovených v článku 301 TŘ, jakož i o povinnostech a důsledcích uvedených v článku 74 TŘ. Podezřelý musí poučení obdržet písemně a jeho převzetí potvrdit podpisem.

26 Podle článku 301 TŘ je podezřelý na vlastní žádost vyslechnut za přítomnosti ustanoveného obhájce. Nepřítomnost obhájce nebrání výslechu.

27 Podle článku 344a TŘ soud, kterému byla věc předložena, vrátí věc státnímu zástupci k došetření, pokud ze spisu vyplývají závažné nedostatky řízení, zejména potřeba vyhledávání důkazů, a pokud uvedený soud čelí značným obtížím při provádění nezbytných úkonů. Při vrácení věci státnímu zástupci uvedený soud upřesní, jakým směrem se má došetření ubírat, a v případě potřeby uvede vhodná opatření, která je třeba přijmout. Proti tomuto usnesení mohou účastníci řízení podat opravný prostředek.

Spor v původním řízení a předběžné otázky

28 U Okresního soudu ve Włocławku (Sąd Rejonowy we Włocławku, Polsko), který je předkládajícím soudem v projednávané věci, probíhá trestní řízení zahájené proti K. P.

29 Podle informací poskytnutých předkládajícím soudem bylo trestní stíhání zahájeno v následujícím kontextu. Dne 22. července 2022 dva policisté, kteří byli informováni o srážce dvou vozidel, vyzvali K. P. k prokázání totožnosti. K. P. se nacházel mimo své vozidlo, byl nervózní a mluvil zmateně a nesouvisle.

30 Policisté jej požádali, aby jim odevzdal veškeré předměty, které má u sebe a jejichž držení je případně zakázané. K. P. vytáhl z tašky plastové sáčky obsahující bílý prášek a sušenou látku zelené barvy. Tyto látky byly zajištěny a následně bylo zjištěno, že se pravděpodobně jedná o amfetamin a marihuanu.

31 Po ověření totožnosti byl K. P. zadržen a odvezen do nemocnice, kde mu byla odebrána krev za účelem zjištění, zda požil omamné látky. Byl obviněn z držení omamné a psychotropní látky.

32 K. P. byl poučen o svém právu na obhájce dle vlastního výběru a o právu na ustanovení obhájce *ex offo*, pokud mu jeho ekonomická situace neumožňuje si obhájce zvolit. Byl rovněž poučen o právu být vyslechnut, nevypovídat a odmítnout odpovídat na otázky. Protokol o výslechu obsahuje poznámku policisty, že „[K. P.] je podle svého prohlášení zdravý, nepodstupuje ani nepodstoupil žádnou psychiatrickou, medikamentózní nebo neurologickou léčbu“.

33 K. P. se nevzdal práva na obhájce, avšak ani nepožádal, aby mohl obhájce kontaktovat. Neexistuje žádný důkaz o tom, že by policista vyšetřil K. P. s cílem určit, zda byl K. P. při výslechu pod vlivem přípravků nebo látek měnících jeho rozlišovací schopnost nebo paměťové schopnosti, nebo zda byl pod vlivem omamných látek.

34 Látky, které měl K. P. v držení a které byly zajištěny, jakož i vzorky jeho krve odebrané v nemocnici byly podrobeny vědecké expertíze. S ohledem na koncentraci amfetaminu v těchto vzorcích bylo konstatováno, že K. P. byl při odběru krve „pod vlivem drogy mající podobný účinek jako alkohol“. Dne 7. srpna 2022 byl tedy obviněn z řízení vozidla pod vlivem drogy mající podobný účinek jako alkohol.

35 Obvinění mu bylo dne 14. října 2022 sděleno na psychiatrickém oddělení nemocnice, kde se léčil. Byl zde vyslechnut bez přítomnosti obhájce a státní zástupce kromě toho nepožádal, aby mu byl ustanoven obhájce *ex offo*. Výslech nebyl ani audiovizuálně zaznamenán.

36 Před tímto výslechem psychiatr, který dříve K. P. léčil, při vlastním výslechu dne 22. srpna 2022 prohlásil, že psychický stav dotyčného, tedy závažnost příznaků jeho duševní nemoci, mu neumožňuje účastnit se procesních úkonů, přičemž tento stav může přetrvávat alespoň několik

týdnů. Ze zdravotní dokumentace K. P., která byla státnímu zástupci na jeho žádost předána dne 23. září 2022, kromě toho vyplývá, že dotyčný byl v období od 30. června 2021 do 22. července 2022 několikrát v psychiatrické léčebně kvůli léčbě schizofrenie a schizoafektivní poruchy. Z této dokumentace rovněž vyplývá, že mu byla na začátku diagnostikována duševní porucha a porucha způsobená střídavým užíváním omamných a psychoaktivních látek, jakož i psychotická duševní porucha.

37 Dne 15. prosince 2022 byla k předkládajícímu soudu podána obžaloba.

38 Dne 28. února 2023 rozhodl předkládající soud na základě čl. 344a § 1 TŘ o vrácení věci státnímu zastupitelství k došetření s cílem vyslechnout K. P. za přítomnosti obhájce a získat posudky znalců v oblasti psychiatrie ohledně duševního zdraví K. P. v době spáchání trestného činu a v průběhu trestního řízení, které proti němu bylo zahájeno.

39 Toto rozhodnutí však bylo na základě stížnosti státního zastupitelství zrušeno Krajským soudem ve Włocławku (Sąd Okręgowy we Włocławku, Polsko). Věc byla vrácena předkládajícímu soudu, aby pokračoval v řízení.

40 V této souvislosti předkládající soud uvádí, že mimo jiné zjistil, že v průběhu vyšetřování nebylo uskutečněno žádné individuální posouzení za účelem ověření, zda se K. P. nachází ve zranitelném postavení, které vyžaduje ustanovení obhájce *ex offo*. Nebylo ani prokázáno, zda mu jeho duševní zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo se samostatně a náležitě hájit.

41 Předkládající soud z těchto zjištění vyvozuje, že K. P. byla tedy odepřena jednak minimální ochrana, na kterou má na základě směrnice 2016/1919 nárok jakožto podezřelá a potenciálně zranitelná osoba, a jednak práva, kterých se mohou domáhat všechny podezřelé osoby na základě směrnic 2012/13 a 2013/48. Jedná se především o zaručení práva osob považovaných za zranitelné na pomoc obhájce, jakož i práva těchto osob na právní pomoc, jakmile jsou podezřelé ze spáchání trestného činu.

42 Podle předkládajícího soudu tato situace vyplývá z nesprávného a neúplného provedení těchto směrnic a z neprovedení doporučení Komise do polského právního řádu. Na prvním místě je tedy třeba určit, zda relevantní ustanovení výše uvedených směrnic splňují kritéria přímého účinku.

43 Předkládající soud kromě toho uvádí, že platná pravidla trestního řízení neposkytují dostatečně přesná řešení, která by každé osobě, na kterou se vztahují směrnice 2013/48 a 2016/1919, zaručovala veškerá práva stanovená v těchto směrnicích, jako je právo na okamžitý přístup k obhájci, právo na pomoc obhájce v nejranější fázi přípravného řízení nebo právo na to, aby byly její potřeby zjištěny neprodleně před tím, než bude vyslechnuta jako podezřelá osoba. Pokud nelze tato pravidla vykládat v souladu s unijním právem, předkládající soud se na druhém místě táže, zda jsou nejen vnitrostátní soudy, ale v širším smyslu všechny vnitrostátní orgány činné v trestním řízení povinny upustit od použití uvedených pravidel.

44 V žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce předkládající soud na třetím místě uvádí, že se snaží „stanovit účinný opravný prostředek“, který by byl schopen odstranit účinky porušení práv, jež měla mít podezřelá osoba v předchozích fázích řízení podle směrnice 2016/1919. Za tímto účelem odkazuje na článek 8 této směrnice a článek 12 směrnice 2013/48, jakož i na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva.

45 Na čtvrtém místě se předkládající soud zamýšlí nad situací podezřelé nebo obviněné osoby, jež je identifikována jako zranitelná osoba, které musí být neprodleně poskytnuta právní pomoc v souladu se směrnicí 2016/1919. Uvedený soud si klade otázku, zda jsou takové vnitrostátní orgány, jako je státní zástupce, které se účastní přípravného řízení a které ho řídí, povinny zajistit účinnou právní ochranu podle této směrnice, pokud lze za dotčený trestný čin uložit trest odnětí svobody. Účinné uplatňování unijního práva mimoto podle jeho názoru vyžaduje, aby soudy, ale i orgány činné v trestním řízení byly nezávislé a nestranné ve věcech, které mají spojitost s unijním právem.

46 Za těchto podmínek se Okresní soud ve Włocławku (Sąd Rejonowy we Włocławku) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) a [b)] a čl. 3 odst. 3 písm. a) [směrnice 2013/48] a ve světle [bodů 6, 7, 11 a 13 doporučení Komise] vykládat v tom smyslu, že zavádějí přímo účinnou a kogentní normu, která činí nepřijatelným provedení výslechu zranitelné osoby bez přítomnosti obhájce, když existují objektivní věcné důvody pro poskytnutí právní pomoci, pokud současně vyšetřovací orgán neposkytne právní pomoc z úřední povinnosti (včetně nouzové nebo prozatímní pomoci) bez zbytečného odkladu a před zahájením výslechu dotčené osoby (v daném případě zranitelné osoby) policejním orgánem, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, nebo před provedením konkrétních vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků?

2) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice] a ve světle [bodů 6, 7, 11 a 13 doporučení Komise] vykládat v tom smyslu, že [i)] skutečnost, že během řízení není zjištěna potenciální zranitelnost osoby nebo osoba není uznána za zranitelnou navzdory skutkovým důvodům pro provedení včasné identifikace, a [ii)] nemožnost zpochybnit posouzení potenciální zranitelnosti této osoby a ustanovit takové osobě obhájce *ex offo* bez zbytečného odkladu nejsou v žádném případě přípustné v případech trestných činů, za které lze uložit trest odnětí svobody, a v tom smyslu, že okolnosti, které vedly k závěru, že se osoba nenachází ve zranitelné situaci a že nebude ustanoven obhájce *ex offo*, musí být výslovně uvedeny v rozhodnutí o provedení výslechu v nepřítomnosti obhájce, proti kterému lze v zásadě podat opravný prostředek?

3) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice] a ve světle [bodů 6, 7, 11 a 13 doporučení Komise] vykládat v tom smyslu, že nezavedení domněnky zranitelnosti v rámci trestního řízení členským státem je třeba vykládat tak, že brání podezřelé osobě využít záruku stanovenou v článku 9 [směrnice 2016/1919] ve světle [bodu 11 doporučení Komise], a soudní orgány jsou tudíž v takové situaci povinny přímo použít ustanovení [této] směrnice?

4) Je-li odpověď na alespoň na jednu z [prvních tří] otázek kladná, je třeba ustanovení obou směrnic uvedených v těchto otázkách vykládat v tom smyslu, že brání takovým vnitrostátním ustanovením, jako jsou:
   a) článek 301 druhá věta [TŘ], podle něhož se výslech podezřelého koná pouze na jeho žádost v přítomnosti ustanoveného obhájce a nedostavení se obhájce k výslechu podezřelého tomuto výslechu nebrání;

b) článek 79 § 1 body 3 a 4 [TŘ], podle něhož musí mít obviněný (podezřelý) v trestním řízení obhájce, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo schopnost ovládat své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena, a o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo se samostatně a náležitě hájit?

5) Ukládají čl. 3 odst. 2 písm. a) ve spojení s čl. 3 odst. 3 písm. b) [směrnice 2013/48], ve spojení se zásadou přednosti a přímého účinku směrnic, vyšetřovacím orgánům, soudům a všem státním orgánům povinnost nepoužít ustanovení vnitrostátního práva, která jsou neslučitelná s [touto] směrnicí, jako jsou ustanovení uvedená [ve čtvrté] otázce, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – povinnost nahradit vnitrostátní normu výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními [uvedené] směrnice?

6) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919] vykládat v tom smyslu, že v případě absence rozhodnutí o poskytnutí nebo v případě neposkytnutí právní pomoci z úřední povinnosti zranitelné osobě nebo osobě, na kterou se vztahuje presumpce zranitelnosti v souladu se zněním [bodu 7 doporučení Komise], a vzhledem k následnému provádění vyšetřovacích úkonů za účasti takové osoby policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení, včetně úkonů, které nelze opakovat před soudem, jsou vnitrostátní soud, který věc projednává v trestním řízení, jakož i jakýkoli jiný státní orgán činný v trestním řízení (a tedy vyšetřovací orgány) povinny nepoužít ustanovení vnitrostátního práva, která jsou neslučitelná s [touto] směrnicí, jako jsou ustanovení uvedená [ve čtvrté] otázce, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – nahradit vnitrostátní normu výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními [uvedené] směrnice, a to i v případě, že si taková osoba po skončení prověřování (nebo vyšetřování) a podání obžaloby státním zástupcem k soudu sama zvolila obhájce?

7) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice] a ve světle [bodů 6, 7, 11 a 13 doporučení Komise] vykládat v tom smyslu, že členský stát je povinen zajistit, aby byla včasně zjištěna a uznána zranitelnost podezřelé osoby a z úřední povinnosti poskytnuta právní pomoc podezřelým nebo obviněným osobám v trestním řízení, na které se vztahuje presumpce zranitelnosti nebo které jsou zranitelné, a že tato pomoc je povinná i v případě, kdy příslušný orgán nepožádá nezávislého odborníka o posouzení stupně zranitelnosti, potřeb zranitelné osoby a adekvátnosti jakýchkoliv přijatých nebo plánovaných opatření vůči zranitelné osobě, dokud nezávislý odborník neprovede řádné posouzení?

8) Je-li odpověď na [sedmou] otázku kladná, je třeba výše uvedená ustanovení směrnice [2016/1919] a doporučení Komise vykládat v tom smyslu, že brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je čl. 79 § 1 body 3 a 4 [TŘ], podle nichž musí mít obviněný v trestním řízení obhájce pouze tehdy, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo schopnost ovládat své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena, a o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo se samostatně a náležitě hájit?

9) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice] a ve světle [bodů 6, 7, 11 a 13 doporučení Komise] a zásady presumpce zranitelnosti, vykládat v tom smyslu, že příslušné orgány (státní zastupitelství, policie) musí nejpozději před prvním výslechem podezřelé osoby policejním orgánem nebo jiným příslušným orgánem včasně zjistit a uznat

zranitelnost podezřelé osoby v trestním řízení a zaručit jí poskytnutí právní pomoci nebo nouzové (prozatímní) pomoci a zdržet se výslechu podezřelé osoby, dokud jí není poskytnuta právní pomoc z úřední povinnosti nebo dokud jí není poskytnuta nouzová (prozatímní) pomoc?

10) Je-li odpověď na [devátou] otázku kladná, je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice] a ve světle [bodů 6, 7, 11 a 13 [doporučení Komise], vykládat v tom smyslu, že ukládají členským státům povinnost jasně ve vnitrostátním právu vymezit důvody a kritéria pro výjimky z povinnosti včasně zjistit a uznat zranitelnost podezřelé osoby v trestním řízení a zajistit, aby této osobě byla poskytnuta právní pomoc nebo nouzová (prozatímní) pomoc, a že případné výjimky by měly být přiměřené, časově omezené a neměly by se dotýkat zásady spravedlivého řízení a měly by mít formu procesního rozhodnutí o povolení dočasné výjimky, které by v zásadě mělo dotčené straně dávat právo požádat o soudní přezkum tohoto rozhodnutí?

11) Je třeba čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU a článek 47 [Listiny] ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) a čl. 3 odst. 3 písm. a) a b) [směrnice 2013/48] a ve spojení s čl. 1 odst. 2 a bodem 27 odůvodnění, jakož i článkem 8 [směrnice 2016/1919], vykládat v tom smyslu, že pokud příslušný orgán neposkytne právní pomoc z úřední povinnosti osobě, na kterou se vztahuje presumpce zranitelnosti anebo je zranitelná (v souladu s [body 7 a 11 doporučení Komise]), a neuvede důvody jejího neposkytnutí, má taková osoba právo na účinný opravný prostředek a za takový je třeba považovat institut vnitrostátního procesního práva upravený v článku 344a [TŘ], který vyžaduje vrácení věci státnímu zástupci za účelem toho, aby:
    a) vyšetřovací orgán zjistil a uznal zranitelnost podezřelé osoby v trestním řízení;
    b) se podezřelá osoba mohla poradit se svým obhájcem před provedením výslechu;
    c) výslech podezřelé osoby proběhl za přítomnosti jejího obhájce a byl audiovizuálně zaznamenán;
    d) bylo obhájci umožněno seznámit se se spisem a zranitelná osoba a obhájce ustanovený *ex offo* nebo obhájce zvolený podezřelou osobou mohli podat případné návrhy na provedení důkazů?

12) Je třeba článek 4 [Listiny] ve spojení s čl. 6 odst. 1 a 2 SEU a čl. 6 odst. 3 SEU, ve spojení s článkem 3 [EÚLP] […] a presumpcí zranitelnosti podle [bodu 7 doporučení Komise], vykládat v tom smyslu, že výslech podezřelé osoby policistou nebo jinou osobou, která je oprávněna k provedení vyšetřovacího úkonu, provedený v prostředí psychiatrické léčebny bez zohlednění stavu nejistoty a za podmínek zvláště omezené svobody projevu a zvláštní psychické zranitelnosti a v nepřítomnosti obhájce představuje nelidské zacházení a jako takové zcela vylučuje takový procesní úkon výslechu jako odporující základním právům Unie?

13) Je-li odpověď na [dvanáctou] otázku kladná, je třeba ustanovení uvedená [ve dvanácté] otázce vykládat v tom smyslu, že opravňují (nebo případně zavazují) [i)] vnitrostátní soud, který projednává věc v trestním řízení, jež spadá do oblasti působnosti [směrnice 2016/1919], ve spojení s [bodem 7 doporučení Komise], a oblasti působnosti [směrnice 2013/48], ale i [ii)] jakýkoli jiný orgán činný v trestním řízení, který v dané věci činí procesní úkony, k tomu, aby nepoužily ustanovení vnitrostátního práva neslučitelná se směrnicí [2016/1919], zejména článek 168a [TŘ], a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – nahradily vnitrostátní normu výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními [této] směrnice, a to i v případě, že si taková osoba po skončení prověřování (nebo vyšetřování) a podání obžaloby státním zástupcem k soudu sama zvolila obhájce?

14) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. [a) až c)] a čl. 3 odst. 3 písm. b) [směrnice 2013/48] a ve spojení s čl. 19 odst. 1 druhým pododstavcem SEU a zásadou efektivity v unijním právu, vykládat v tom smyslu, že státní zástupce je v přípravném řízení povinen plně respektovat požadavky směrnice 2016/1919, které mají přímý účinek, a tedy zajistit, aby podezřelé nebo obviněné osobě, na kterou se vztahuje ochrana uvedených směrnic, byla v řízení poskytnuta účinná právní ochrana od toho z následujících okamžiků, který nastane dříve:
   a) před jejich výslechem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení či justičního orgánu;
   b) při provádění vyšetřovacího či jiného úkonu za účelem shromáždění důkazních prostředků podle [čl. 3] odst. 3 písm. c) [směrnice 2013/48] ze strany vyšetřovacího či jiného příslušného orgánu;
   c) bezprostředně po zbavení osobní svobody (čímž se rozumí i umístění do psychiatrické léčebny), přičemž v případě potřeby je státní zástupce povinen neřídit se příkazy nadřízených státních zástupců, pokud je přesvědčen, že splnění těchto příkazů by ohrozilo účinnou ochranu podezřelé osoby, na kterou se vztahuje presumpce zranitelnosti, včetně jejího práva na spravedlivý proces nebo jakéhokoli jiného práva, které jí přiznává směrnice 2016/1919 ve spojení se [směrnicí 2013/48]?

15) Je-li odpověď na [čtrnáctou] otázku kladná, je třeba čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, který stanoví zásadu účinné právní ochrany, ve spojení s článkem 2 SEU a se zásadou dodržování zásad právního státu, jak je vykládána v judikatuře Soudního dvora [viz rozsudek ze dne 27. května 2019, OG a PI (Státní zastupitelství v Lübecku a ve Cvikově), C-508/18 a C-82/19 PPU, EU:C:2019:456], jakož i se zásadou soudcovské nezávislosti stanovenou v čl. 19 odst. 1 druhém pododstavci SEU a článku 47 [Listiny], jak je vykládána v judikatuře Soudního dvora (viz rozsudek ze dne 27. února 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117), vykládat v tom smyslu, že s ohledem na možnost nejvyššího státního zástupce nebo nadřízených státních zastupitelství dávat podřízeným státním zástupcům závazné pokyny, které jim ukládají, aby nerespektovali přímo účinná pravidla unijního práva, nebo brání jejich uplatňování, brání tyto zásady vnitrostátní právní úpravě, která stanoví přímou závislost státního zastupitelství na výkonném orgánu, tedy ministru spravedlnosti, a brání rovněž existenci vnitrostátní právní úpravy, která omezuje nezávislost státního zástupce při uplatňování unijního práva, zejména […] čl. 1 § 2, čl. 3 § 1 bodů 1 a 3 a čl. 7 § 1 až § 6 a § 8, jakož i čl. 13 § 1 a § 2 zákona o státním zastupitelství (prawo o prokuraturze) ze dne 28. ledna 2016 (Dz. U. z roku 2016, položka 176, v pozměněném znění), z nichž vyplývá, že ministr spravedlnosti, který je současně nejvyšším státním zástupcem a nejvyšším orgánem státního zastupitelství, je oprávněn vydávat závazné příkazy podřízeným státním zástupcům, a to i v rozsahu, v jakém tyto příkazy omezují nebo brání přímému uplatňování unijního práva?“

K řízení před Soudním dvorem

47 Předkládající soud rovněž požádal Soudní dvůr o projednání této věci ve zrychleném řízení podle čl. 105 odst. 1 jednacího řádu Soudního dvora. Usnesením ze dne 8. listopadu 2023, Barało (C-530/23, EU:C:2023:927), předseda Soudního dvora po vyslechnutí soudkyně zpravodajky a generální advokátky tuto žádost zamítl.

K předběžným otázkám

48 Otázky položené předkládajícím soudem se v podstatě týkají výkladu několika ustanovení směrnic 2013/48 a 2016/1919. Těmito otázkami se předkládající soud snaží především zjistit rozsah práva na přístup k obhájci a práva zranitelné osoby na právní pomoc.

49 Otázky týkající se několika pojmů unijního práva, jakož i různých procesních aspektů, jako je určení přímého účinku některých ustanovení směrnic 2013/48 a 2016/1919 nebo případná povinnost zavést opravné prostředky, které vyžadují tyto směrnice, však doplňují hlavní předmět žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce a překrývají se ve znění jednotlivých předběžných otázek.

50 Vzhledem ke způsobu, jakým jsou všechny tyto otázky vzájemně propojeny, je třeba zkoumat společně na prvním místě první až desátou, třináctou a čtrnáctou otázku v rozsahu, v němž se týkají rozsahu práva na přístup k obhájci a práva zranitelné osoby na právní pomoc, jakož i důsledků případného nesouladu vnitrostátních právních předpisů s povinnostmi vyplývajícími ze směrnic 2013/48 a 2016/1919, na druhém místě druhou, desátou a jedenáctou otázku v rozsahu, v němž se týkají požadavku na účinný opravný prostředek v případě porušení práv stanovených těmito směrnicemi a přípustnosti důkazů, na třetím místě dvanáctou otázku a konečně na čtvrtém místě patnáctou otázku.

K první až desáté, třinácté a čtrnácté otázce v rozsahu, v němž se týkají rozsahu práva na přístup k obhájci a práva zranitelné osoby na právní pomoc, jakož i důsledků případného nesouladu vnitrostátních právních předpisů s povinnostmi vyplývajícími ze směrnic 2013/48 a 2016/1919

51 Podstatou první až desáté, třinácté a čtrnácté otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 1 odst. 2, čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 směrnice 2016/1919 ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) až c) a čl. 3 odst. 3 písm. a) a b) směrnice 2013/48 musí být vykládány v tom smyslu, že členské státy mají povinnost zaprvé zajistit, aby zranitelnost obviněné nebo podezřelé osoby byla zjištěna a uznána dříve, než je tato obviněná nebo podezřelá osoba vyslechnuta v rámci trestního řízení nebo než jsou vůči ní učiněny konkrétní vyšetřovací úkony či úkony prováděné za účelem shromáždění důkazních prostředků, a zadruhé zajistit těmto osobám pro účely daného řízení přístup k obhájci *ex offo*.

52 V rámci těchto otázek se předkládající soud zabývá několika problematikami, které je třeba zkoumat postupně. Nejprve je třeba určit oblasti působnosti směrnic 2013/48 a 2016/1919 a způsob jejich vzájemného vztahu. Dále je třeba posoudit rozsah práva na přístup k obhájci a práva zranitelné osoby na právní pomoc. Nakonec je třeba pro účely poskytnutí úplné odpovědi uvedenému soudu zvážit důsledky případného nesouladu vnitrostátních právních předpisů s povinnostmi vyplývajícími ze směrnic 2013/48 a 2016/1919.

K oblastem působnosti směrnic 2013/48 a 2016/1919 a jejich vzájemnému vztahu

53 Z článku 1 odst. 2 směrnice 2016/1919 výslovně vyplývá, že tato směrnice doplňuje směrnici 2013/48, jelikož právo na právní pomoc souvisí s výkonem práva na přístup k obhájci. Článek 2 odst. 1 písm. a) až c) směrnice 2016/1919 mimoto stanoví, že se tato směrnice vztahuje na podezřelé a obviněné osoby v trestním řízení, které mají právo na přístup k obhájci podle směrnice 2013/48 a které jsou buď zbaveny osobní svobody, nebo musí mít pomoc obhájce v souladu

s právem Unie nebo vnitrostátním právem, jsou povinny účastnit se nebo je jim dovoleno účastnit se určitých vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků.

54 Článek 3 odst. 2 písm. a) až d) směrnice 2013/48 přitom stanoví, že podezřelé a obviněné osoby mají v trestním řízení v každém případě přístup k obhájci ve čtyřech případech. Toto právo jim tedy musí být zaručeno zaprvé před jejich výslechem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení či justičního orgánu, zadruhé při provádění určitých vyšetřovacích úkonů či úkonů za účelem shromáždění důkazních prostředků, zatřetí bez zbytečného prodlení po zbavení osobní svobody nebo začtvrté v přiměřené lhůtě před tím, než se dostaví k příslušnému soudu.

55 Z těchto různých ustanovení tedy vyplývá, že výskyt skutečností uvedených v čl. 3 odst. 2 písm. a) až d) směrnice 2013/48 podmiňuje nejen uplatnění práva na přístup k obhájci, ale současně i použitelnost směrnice 2016/1919 a právo na právní pomoc, které tato směrnice zavádí.

56 Tento souběh v ochraně poskytované těmito dvěma směrnicemi vyplývá rovněž z čl. 4 odst. 5 směrnice 2016/1919, který výslovně ukládá členským státům povinnost zajistit, aby byla právní pomoc poskytnuta bez zbytečného odkladu a nejpozději před zahájením výslechu policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení či soudním orgánem nebo před provedením vyšetřovacích úkonů či úkonů spojených se shromažďováním důkazních prostředků podle čl. 2 odst. 1 písm. c) této směrnice.

57 Důležitost poskytnutí právní pomoci v rané fázi je potvrzena bodem 24 odůvodnění uvedené směrnice. Z tohoto bodu odůvodnění vyplývá, že by v naléhavých případech mělo být umožněno dočasné zapojení policejních orgánů a státního zastupitelství do řízení o poskytnutí této pomoci, pokud se tato účast ukáže jako nezbytná pro včasné poskytnutí uvedené pomoci.

58 Článek 4 odst. 5 směrnice 2016/1919 tak provádí cíl sledovaný touto směrnicí, kterým je – jak uvádí její první bod odůvodnění – zajistit účinnost práva na přístup k obhájci, jak je upravuje směrnice 2013/48, tím, že podezřelým a obviněným osobám v trestním řízení zpřístupní pomoc obhájce hrazenou členskými státy.

59 Právo na přístup k obhájci je totiž základní zásadou, která musí podezřelým a obviněným osobám umožnit prakticky a účinně uplatňovat jejich práva na obhajobu. Tyto podezřelé a obviněné osoby proto musí mít přístup k obhájci bez zbytečného prodlení a v každém případě počínaje od okamžiku, kdy nastala první ze čtyř konkrétních událostí uvedených v čl. 3 odst. 2 písm. a) až d) směrnice 2013/48, mezi něž patří výslech ze strany policejního orgánu (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 14. května 2024, Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, body 47 a 48). Z toho plyne, že aby byla tato pomoc účinná, musí být samotná právní pomoc poskytnuta v rané fázi řízení (obdobně viz rozsudek ze dne 19. září 2019, Rajonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, bod 50).

K rozsahu práva na přístup k obhájci a práva zranitelné osoby na právní pomoc

60 Pokud jde o situaci zranitelných osob, článek 13 směrnice 2013/48 a článek 9 směrnice 2016/1919 podobným způsobem ukládají členským státům povinnost zajistit, aby při provádění těchto směrnic byly zohledněny zvláštní potřeby zranitelných podezřelých a obviněných osob.

61 Zaprvé Soudní dvůr v této souvislosti rozhodl, že osoby s duševní poruchou patří do kategorie zranitelných osob uvedených v tomto článku 13 (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 19. září 2019, Rajonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, bod 48). Vzhledem k tomu, že – jak je uvedeno v bodě 53 tohoto rozsudku – směrnice 2016/1919 doplňuje směrnici 2013/48 a tyto dvě směrnice sledují společný cíl, kterým je zajistit ochranu práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení, nemohou se jejich oblasti působnosti *ratione personae* lišit. Z toho plyne, že osoby s duševní poruchou patří rovněž do kategorie zranitelných osob ve smyslu článku 9 směrnice 2016/1919.

62 Zadruhé, pokud jde o údajnou povinnost členských států uplatňovat v trestním řízení presumpci zranitelnosti, na kterou poukazuje předkládající soud ve třetí otázce, je třeba konstatovat, že unijní normotvůrce neupřesnil rozsah povinnosti uložené členským státům na základě článku 13 směrnice 2013/48 nebo článku 9 směrnice 2016/1919. Z těchto dvou ustanovení tedy nelze vyvodit, že jsou členské státy povinny za určitých okolností uplatňovat presumpci zranitelnosti podezřelé nebo obviněné osoby.

63 Je pravda, že doporučení Komise, na které předkládající soud odkazuje na podporu své žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, vybízí členské státy k tomu, aby takovou presumpci uplatňovaly, zejména pokud jde o osoby s duševními poruchami, které jim zabraňují pochopit řízení a účinně se ho účastnit.

64 Toto doporučení je však nezávazným aktem, který nemůže členským státům ukládat povinnosti. To platí tím spíše v kontextu minimální harmonizace, kdy návrh na přijetí závazného textu týkajícího se zvláštní ochrany pro podezřelé nebo obviněné osoby, které jsou zranitelné, jak je uvedeno v bodě 9 odůvodnění směrnice 2013/48 a v bodě 4 odůvodnění směrnice 2016/1919, nebyl unijním normotvůrcem konkretizován.

65 Bod 23 odůvodnění směrnice 2016/1919 však uvádí, že členské státy by měly dodržovat Zásady a pokyny OSN pro přístup k právní pomoci v systémech trestního práva.

66 Podle bodu 23 těchto zásad a pokynů jsou přitom policie, státní zástupci a soudci povinni zajistit, aby osobám, které se před ně dostaví a nemají prostředky na zaplacení obhájce anebo jsou zranitelné, byla zpřístupněna právní pomoc. Bod 32 uvedených zásad a pokynů dále upřesňuje, že je třeba přijmout zvláštní opatření, aby byla právní pomoc skutečně dostupná skupinám se zvláštními potřebami, zejména duševně nemocným osobám a uživatelům drog.

67 Mimoto bod 51 odůvodnění směrnice 2013/48 uvádí, že orgány činné v trestním řízení by osobám, které se nacházejí v potenciálně oslabeném postavení, měly usnadnit účinné uplatňování práv stanovených touto směrnicí. Za tímto účelem by měly, jak vyplývá z tohoto bodu 51 odůvodnění, mimo jiné zohlednit jakoukoli potenciální zranitelnost, která ovlivňuje schopnost dotčených osob vykonávat právo na přístup k obhájci, a přijmout vhodná opatření k zajištění toho, aby tato práva byla zaručena.

68 Z toho vyplývá, že vyšetřovací orgány nebo jakýkoli jiný orgán činný v trestním řízení, jako jsou státní zástupci, musí zajistit, aby byla zranitelnost podezřelé nebo obviněné osoby zjištěna a uznána před tím, než je tato osoba vyslechnuta v trestním řízení nebo než jsou ve vztahu k ní provedeny konkrétní vyšetřovací úkony nebo úkony za účelem shromáždění důkazních prostředků, aby tato osoba mohla – jak je uvedeno v bodě 59 tohoto rozsudku – prakticky a účinně uplatňovat své právo na obhajobu.

69 Z bodu 18 odůvodnění směrnice 2016/1919 vyplývá, že zejména s ohledem na zvláštní potřeby zranitelných osob by žádost o právní pomoc podaná podezřelou nebo obviněnou osobou neměla být nezbytnou podmínkou pro poskytnutí této pomoci.

70 Jeví se tedy, že ačkoli unijní normotvůrce nezavedl presumpci zranitelnosti podezřelých nebo obviněných osob, nezamýšlel podmínit poskytnutí právní pomoci žádostí osoby ve zranitelném postavení.

71 Zatřetí rozhodnutí členského státu posoudit v souladu s čl. 4 odst. 2 směrnice 2016/1919 majetkové poměry pro účely určení, zda má být v daném případě poskytnuta právní pomoc, nemůže oddálit poskytnutí této pomoci zranitelné osobě. Jak totiž uvádí bod 19 odůvodnění této směrnice, příslušné orgány, které nejsou schopny poskytnout dotyčné osobě uvedenou pomoc před zahájením výslechu dotyčné osoby policejním orgánem, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, či před zahájením konkrétních vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, by měly poskytnout nouzovou či prozatímní právní pomoc před zahájením takového výslechu nebo takových konkrétních úkonů.

72 Z toho plyne, že takové zranitelné osobě, jako je osoba s duševní poruchou, musí být poskytnut přístup k obhájci *ex offo* bez zbytečného prodlení a nejpozději před zahájením výslechu policejním orgánem, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, či před zahájením vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, kterých se tato osoba musí nebo může účastnit.

K důsledkům případného nesouladu vnitrostátních právních předpisů s povinnostmi vyplývajícími ze směrnic 2013/48 a 2016/1919

73 V projednávaném případě z informací poskytnutých předkládajícím soudem vyplývá, že relevantní ustanovení vnitrostátního práva, zejména čl. 79 § 1 body 3 a 4 TŘ, stanoví povinnou pomoc obhájce, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda schopnost obviněné osoby rozpoznat význam činu nebo schopnost ovládat své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena, nebo o tom, zda jí stav jejího duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo se samostatně a náležitě hájit. Podle článku 301 TŘ musí být podezřelá osoba rovněž vyslechnuta za přítomnosti ustanoveného obhájce, pokud o to požádá, přičemž nepřítomnost obhájce nebrání výslechu.

74 Předkládající soud se Soudního dvora táže na slučitelnost takových ustanovení s čl. 3 odst. 2 a 3 směrnice 2013/48, jakož i s čl. 1 odst. 2, čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článkem 9 směrnice 2016/1919. Uvedený soud se dále táže, zda jsou vyšetřovací orgány, soudy nebo jakýkoli jiný státní orgán povinny nepoužít vnitrostátní ustanovení, která jsou neslučitelná s unijním právem, a nahradit je ustanoveními směrnic 2013/48 a 2016/1919, která mají přímý účinek.

75 V této souvislosti v rámci rozdělení funkcí mezi Soudní dvůr a vnitrostátní soudy, které je základem článku 267 SFEU, nepřísluší Soudnímu dvoru vykládat ustanovení vnitrostátního práva nebo rozhodnout o slučitelnosti vnitrostátního opatření s unijním právem (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. února 1977, Benedetti, 52/76, EU:C:1977:16, bod 25; rozsudek ze dne 21. ledna 1993, Deutsche Shell, C-188/91, EU:C:1993:24, bod 27, a rozsudek ze dne 15. října 2024, KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, bod 53).

76 Je tedy na předkládajícím soudu, aby ověřil, zda jsou výše uvedená ustanovení vnitrostátního práva slučitelná s unijním právem. Soudnímu dvoru však přísluší poskytnout uvedenému soudu ve světle skutečností uvedených v předkládacím rozhodnutí určitá užitečná vodítka [rozsudek ze dne 9. dubna 2024, Profi Credit Polska (Obnova řízení ukončeného pravomocným rozhodnutím), C-582/21, EU:C:2024:282, bod 64, a rozsudek ze dne 15. října 2024, KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, bod 53].

77 V tomto rámci je třeba na prvním místě připomenout, že v zájmu zajištění účinnosti všech ustanovení tohoto práva ukládá zásada přednosti vnitrostátním soudům mimo jiné povinnost, aby v co možná největším rozsahu vykládaly své vnitrostátní právo ve světle znění a účelu dotčeného aktu unijního práva, aby bylo dosaženo řešení, které je v souladu s cílem sledovaným tímto aktem [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 5. října 2004, Pfeiffer a další, C-397/01 až C-403/01, EU:C:2004:584, bod 119; rozsudek ze dne 29. června 2017, Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, bod 31, a rozsudek ze dne 5. září 2024, M. S. a další (Procesní práva nezletilé osoby), C-603/22, EU:C:2024:685, bod 116].

78 Povinnost konformního výkladu vnitrostátního práva má nicméně určité meze a nemůže zejména sloužit jako základ pro výklad vnitrostátního práva *contra legem* [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 29. června 2017, Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, bod 33, a rozsudek ze dne 5. září 2024, M. S. a další (Procesní práva nezletilé osoby), C-603/22, EU:C:2024:685, bod 117].

79 Nemůže-li vnitrostátní soud vyložit vnitrostátní právo v souladu s požadavky unijního práva, zásada přednosti mu tedy ukládá, aby zajistil plný účinek požadavků tohoto práva ve sporu, jenž mu byl předložen. Za tímto účelem musí uvedený soud na základě vlastní pravomoci podle potřeby upustit od použití jakékoli vnitrostátní právní úpravy nebo praxe, i když je pozdějšího data, která je v rozporu s ustanovením unijního práva majícím přímý účinek, aniž musí nejprve žádat o její předchozí odstranění legislativní cestou nebo jakýmkoliv jiným ústavním postupem či na toto odstranění čekat [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 5. září 2024, M. S. a další (Procesní práva nezletilé osoby), C-603/22, EU:C:2024:685, bod 118].

80 Příslušné vnitrostátní orgány jsou totiž povinny zajistit dodržování práv, která fyzickým nebo právnickým osobám, jež jsou bezprostředně dotčeny, vyplývají z ustanovení unijního práva, které se z hlediska svého obsahu jeví jako bezpodmínečné a dostatečně přesné [obdobně viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland a další, C-197/18, EU:C:2019:824, bod 32, a rozsudek ze dne 19. května 2022, Specializirana prokuratura (Řízení proti uprchlému obžalovanému), C-569/20, EU:C:2022:401, bod 28].

81 Z tohoto hlediska je třeba uvést, že pokud nebyla včas přijata prováděcí opatření nebo směrnice nebyla provedena správně, musí vnitrostátní soudy a všechny státní orgány zajistit dodržování těchto práv. Stejně jako vnitrostátní soud mají totiž tyto orgány, mezi něž patří takové orgány činné v trestním řízení, jako je policie a státní zastupitelství, povinnost nepoužít jakékoli ustanovení vnitrostátního práva, které není v souladu s bezpodmínečnými a dostatečně přesnými ustanoveními směrnice, a použít tato ustanovení v rozsahu, v němž vymezují práva, která jednotlivci mohou uplatňovat vůči státu [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 19. ledna 1982, Becker, 8/81, EU:C:1982:7, bod 25; rozsudek ze dne 22. června 1989, Costanzo, 103/88, EU:C:1989:256, body 30 a 31; rozsudek ze dne 19. listopadu 1991, Francovich a další, C-6/90 a C-9/90, EU:C:1991:428, bod 11, a rozsudek ze dne 20. dubna 2023, Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Obec Ginosa), C-348/22, EU:C:2023:301, bod 77].

82 Na druhém místě, pokud jde o přímý účinek ustanovení unijního práva uvedených v bodě 74 tohoto rozsudku, z ustálené judikatury vyplývá, že ustanovení unijního práva je bezpodmínečné, jestliže ukládá povinnost, která není vázána na žádnou podmínku, a při jejím plnění ani v jejích účincích není podmíněna žádným aktem ze strany orgánů Unie nebo členských států, kromě aktu, kterým je toto ustanovení provedeno do vnitrostátního práva, a dále je dostatečně přesné, aby se jej mohl právní subjekt dovolávat a aby jej mohl uplatnit soud, jestliže ukládá povinnost jednoznačným způsobem [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. dubna 1968, Molkerei-Zentrale Westfalen v. Lippe, 28/67, EU:C:1968:17, s. 226; rozsudek ze dne 8. března 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Přímý účinek), C-205/20, EU:C:2022:168, bod 18, a rozsudek ze dne 1. srpna 2022, TL (Nepřítomnost tlumočníka a chybějící překlad), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, bod 50].

83 Soudní dvůr kromě toho rozhodl, že i když směrnice ponechává členským státům určitý prostor pro uvážení při jejím provádění, ustanovení této směrnice lze považovat za přesné a bezpodmínečné, pokud členským státům jednoznačně ukládá přesnou povinnost dosáhnout výsledku, která není vázána na žádnou podmínku, co se týče použití pravidla v něm obsaženého [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 8. března 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Přímý účinek), C-205/20, EU:C:2022:168, bod 19, a rozsudek ze dne 1. srpna 2022, TL (Nepřítomnost tlumočníka a chybějící překlad), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, bod 51]. V této souvislosti je podstatné, aby prostor pro uvážení, který členským státům přiznává dotyčná směrnice, nebránil určení obsahu minimální ochrany nebo minimální záruky, kterých mají požívat osoby, na které se tato směrnice vztahuje [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 14. července 1994, Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, bod 17, a rozsudek ze dne 20. dubna 2023, Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Obec Ginosa), C-348/22, EU:C:2023:301, bod 65].

84 Pokud jde zaprvé o čl. 3 odst. 2 a 3 směrnice 2013/48, ze samotného znění čl. 3 odst. 2 této směrnice vyplývá, že podezřelé nebo obviněné osoby mají přístup k obhájci bez zbytečného prodlení a v každém případě počínaje od okamžiku, kdy nastane jedna ze čtyř událostí postupně uvedených v písmenech a) až d) tohoto ustanovení. Toto ustanovení má tedy přímý účinek, jelikož členským státům jednoznačně ukládá, aby zaručily přístup k obhájci již od okamžiku, kdy nastanou konkrétní události, aniž tyto státy disponují jakýmkoli prostorem pro uvážení nebo aniž mohou tuto povinnost vázat na jakoukoli podmínku a aniž je nezbytné přijetí aktu Unie nebo členských států.

85 Článek 3 odst. 3 uvedené směrnice tím, že uvádí základní prvky tohoto práva na přístup k obhájci, má rovněž přímý účinek, jelikož bezpodmínečně a dostatečně přesně stanoví obsah minimální ochrany podezřelých nebo obviněných osob.

86 Zadruhé čl. 4 odst. 5 směrnice 2016/1919 rovněž stanoví jasně identifikovanou povinnost, jejíž splnění je vymezeno bezpodmínečně.

87 Podle znění tohoto ustanovení totiž musí být právní pomoc poskytnuta podezřelým nebo obviněným osobám bez zbytečného odkladu a nejpozději před zahájením výslechu policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení či soudním orgánem nebo před provedením vyšetřovacích úkonů či úkonů spojených se shromažďováním důkazních prostředků uvedených v čl. 2 odst. 1 písm. c) této směrnice.

88 Z toho plyne, že i když se členské státy mohou v souladu s čl. 4 odst. 2 uvedené směrnice rozhodnout, že pro účely určení, zda má být v daném případě právní pomoc poskytnuta, posoudí majetkové poměry, odůvodněnost, či dokonce obojí, nemůže mít tento prostor pro uvážení vliv na okamžik, kdy musí být tato pomoc poskytnuta, neboť tento okamžik je vymezen uvedením přesného časového omezení v čl. 4 odst. 5 téže směrnice.

89 Zatřetí článek 9 směrnice 2016/1919 tím, že ukládá členským státům povinnost zajistit, aby byly zohledněny zvláštní potřeby podezřelých nebo obviněných osob, které jsou zranitelné, stanoví členským státům přesnou povinnost dosáhnout výsledku, která není vázána na žádnou podmínku, co se týče použití pravidla v něm obsaženého.

90 Prostor pro uvážení přiznaný členským státům pro účely vymezení způsobu, jakým mají být zohledněny zvláštní potřeby podezřelých nebo obviněných osob, které se nacházejí ve zvláště zranitelné situaci, je totiž omezen povinností těchto členských států, která je v tomtéž ustanovení vyjádřena obecně a jednoznačně, a sice povinností zajistit, aby byla při provádění této směrnice věnována těmto osobám zvláštní pozornost.

91 Z výše uvedeného vyplývá, že je na předkládajícím soudu, aby vnitrostátní ustanovení uvedená zejména v bodě 73 tohoto rozsudku vykládal v co možná největším rozsahu v souladu s unijním právem, aby byla zajištěna jejich plná účinnost. Nebude-li moci takový výklad provést, bude muset na základě vlastní pravomoci upustit od použití vnitrostátních ustanovení, která se jeví jako neslučitelná s čl. 3 odst. 2 a 3 směrnice 2013/48, jakož i s čl. 4 odst. 5 a článkem 9 směrnice 2016/1919, a použít uvedená ustanovení těchto směrnic, jelikož povinnosti, které stanoví, se vztahují na všechny orgány členských států, mezi něž patří takové orgány činné v trestním řízení, jako jsou policie a státní zastupitelství.

Závěry k první až desáté, třinácté a čtrnácté otázce

92 S ohledem na výše uvedené je třeba na první až desátou, třináctou a čtrnáctou otázku odpovědět, že čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 směrnice 2016/1919 ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) až c) a čl. 3 odst. 3 směrnice 2013/48 musí být vykládány v tom smyslu, že členské státy mají povinnost zaprvé zajistit, aby zranitelnost obviněné nebo podezřelé osoby byla zjištěna a uznána dříve, než je tato obviněná nebo podezřelá osoba vyslechnuta v rámci trestního řízení nebo než jsou vůči ní učiněny konkrétní vyšetřovací úkony či úkony prováděné za účelem shromáždění důkazních prostředků, a zadruhé zajistit těmto osobám pro účely daného řízení přístup k obhájci *ex offo* bez zbytečného prodlení a nejpozději před zahájením výslechu policejním orgánem, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, či před zahájením vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, kterých se uvedené osoby musí nebo mohou účastnit.

Ke druhé, desáté, jedenácté a třinácté otázce v rozsahu, v němž se týkají požadavku na účinný opravný prostředek a přípustnosti důkazů

93 Na úvod je třeba poznamenat, že předkládající soud ve znění jedenácté otázky zmiňuje článek 8 směrnice 2016/1919, a nikoli čl. 12 odst. 1 směrnice 2013/48. Uvedený soud však na posledně uvedené ustanovení odkazuje v odůvodnění své žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, přičemž oba články se týkají opravných prostředků a mají podobné znění.

94 Za těchto podmínek je třeba mít za to, že podstatou druhé, desáté, jedenácté a třináctého otázky předkládajícího soudu je, zda článek 12 směrnice 2013/48 a článek 8 směrnice 2016/1919 musí být vykládány v tom smyslu, že vyžadují, aby rozhodnutí, která se týkají jednak posouzení případné zranitelnosti podezřelé nebo obviněné osoby a jednak odmítnutí poskytnout právní pomoc zranitelné osobě a rozhodnutí vyslechnout tuto osobu bez přítomnosti obhájce, byla odůvodněna a mohla být předmětem účinného opravného prostředku. Uvedený soud se dále táže, zda tato ustanovení musí být vykládána v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, která v trestním řízení neumožňuje soudu prohlásit za nepřípustné usvědčující důkazy získané výpovědí zranitelné osoby učiněnou při výslechu vedeném policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení v rozporu s právy stanovenými ve směrnicích 2013/48 nebo 2016/1919.

95 V této souvislosti ze samotného znění čl. 12 odst. 1 směrnice 2013/48 a článku 8 směrnice 2016/1919 nejprve vyplývá, že podezřelé nebo obviněné osoby musí mít podle vnitrostátního práva účinnou právní ochranu v případě porušení práv stanovených uvedenými směrnicemi.

96 Soudní dvůr již rozhodl, že první z těchto ustanovení ukládá členským státům povinnost zajistit dodržování práva na spravedlivý proces zakotveného v článku 47 Listiny a práva na obhajobu zakotveného v čl. 48 odst. 2 Listiny tím, že stanoví účinnou právní ochranu umožňující každé podezřelé nebo obviněné osobě obrátit se na soud, který posoudí, zda nebyla porušena její práva vyplývající ze směrnice 2013/48 [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 7. září 2023, Rajonna prokuratura Loveč, teritorialno otdelenie Lukovit (Osobní prohlídka), C-209/22, EU:C:2023:634, bod 51].

97 Stejný výklad platí i v případě článku 8 směrnice 2016/1919. Poskytnutí právní pomoci je totiž aspektem práva na účinnou právní ochranu, které je výslovně zaručeno v čl. 47 třetím pododstavci Listiny, přičemž cílem této směrnice je zajistit účinnost práva na přístup k obhájci stanoveného směrnicí 2013/48. Obě tyto směrnice tak svým společným účinkem přispívají k naplnění práva na účinnou právní ochranu zakotveného v čl. 47 prvním pododstavci Listiny, jelikož poskytnutí právní pomoci usnadňuje právo na přístup k obhájci [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 22. června 2023, K. B. a F. S. (Uplatnění *ex officio* v trestních věcech), C-660/21, EU:C:2023:498, bod 44].

98 Z toho plyne, že čl. 12 odst. 1 směrnice 2013/48 a článek 8 směrnice 2016/1919 musí být vykládány v tom smyslu, že brání veškerým vnitrostátním opatřením, která jsou na překážku využívání účinných procesních prostředků v případě porušení práv, která tyto směrnice provádějí [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 19. září 2019, Rajonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, body 57 a 58, a rozsudek ze dne 22. června 2023, K. B. a F. S. (Uplatnění *ex officio* v trestních věcech), C-660/21, EU:C:2023:498, bod 37].

99 Dále je třeba upřesnit, že články 47 a 48 Listiny neukládají členským státům povinnost zavádět autonomní opravné prostředky, které by podezřelé nebo obviněné osoby mohly podat za účelem ochrany práv, která jim přiznávají uvedené směrnice. Podle ustálené judikatury totiž unijní právo, včetně ustanovení Listiny, nevyžaduje, aby členské státy zavedly jiné právní prostředky než ty, které stanoví vnitrostátní právo, ledaže by ze struktury dotčeného vnitrostátního právního řádu vyplývalo, že neexistuje žádný soudní procesní prostředek umožňující, byť i incidenčně, zajistit dodržování práv, která jednotlivcům vyplývají z unijního práva [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 13. března 2007, Unibet, C-432/05, EU:C:2007:163, bod 71; rozsudek ze dne

21. prosince 2021, Randstad Italia, C-497/20, EU:C:2021:1037, bod 62, a rozsudek ze dne 7. září 2023, Rajonna prokuratura Loveč, teritorialno otdelenie Lukovit (Osobní prohlídka), C-209/22, EU:C:2023:634, bod 54].

100 V této souvislosti je třeba dodat, že čl. 12 odst. 1 směrnice 2013/48 a článek 8 směrnice 2016/1919 stanoví, že právo na konstatování případných porušení práv přiznaných těmito směrnicemi je přiznáno v souladu „s vnitrostátním právem“, přičemž čl. 12 odst. 2 směrnice 2013/48 upřesňuje, že pro přípustnost důkazních prostředků jsou rozhodující vnitrostátní pravidla a systémy.

101 Uvedená ustanovení tedy neurčují způsob, jakým má být porušení těchto práv namítáno, a ponechávají tak členským státům určitý prostor pro uvážení při stanovení konkrétních postupů, které bude možné k tomuto účelu použít [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 7. září 2023, Rajonna prokuratura Loveč, teritorialno otdelenie Lukovit (Osobní prohlídka), C-209/22, EU:C:2023:634, bod 52], s výhradou – jak vyplývá z čl. 12 odst. 2 směrnice 2013/48 – dodržení práva na obhajobu a na spravedlivé řízení při posuzování výpovědi podezřelé nebo obviněné osoby nebo důkazních prostředků získaných při porušení jejího práva na obhájce.

102 Nic v těchto směrnicích tudíž neukládá vnitrostátnímu soudu povinnost automaticky odmítnout všechny důkazní prostředky získané při porušení práv přiznaných směrnicemi 2013/48 a 2016/1919. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, kterou je třeba vzít v úvahu, jak vyplývá z bodů 50 a 53 odůvodnění první z těchto směrnic, jakož i z bodů 17 a 30 odůvodnění druhé z nich, však platí, že je-li zjištěna vada řízení, přísluší vnitrostátním soudům ověřit, zda byla tato vada v průběhu následného řízení zhojena (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 14. května 2024, Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, bod 96).

103 Za předpokladu, že by byly důkazní prostředky získány při porušení ustanovení uvedených směrnic, je třeba určit, zda v okamžiku, kdy má soud, jemuž byla věc předložena, přijmout rozhodnutí, lze mít i přes tento nedostatek za to, že trestní řízení jako celek může být považováno za spravedlivé, a to s přihlédnutím k řadě faktorů, mezi něž patří otázka, zda jsou prohlášení učiněná v nepřítomnosti obhájce nedílnou nebo důležitou součástí usvědčujících důkazů, jakož i síla ostatních důkazů ve spise (rozsudek ze dne 14. května 2024, Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, bod 97).

104 Z toho plyne, že unijní právo neukládá členským státům, aby upravily možnost soudu prohlásit za nepřípustné usvědčující důkazy získané výpovědí zranitelné osoby učiněnou při výslechu policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení v rozporu s právy stanovenými ve směrnicích 2013/48 nebo 2016/1919, avšak za předpokladu, že tento soud může v rámci trestního řízení ověřit, že tato práva vykládaná ve světle článku 47 a čl. 48 odst. 2 Listiny byla dodržena, a vyvodit veškeré důsledky vyplývající z tohoto porušení, zejména pokud jde o důkazní sílu důkazů získaných za těchto podmínek [obdobně viz rozsudek ze dne 5. září 2024, M. S. a další (Procesní práva nezletilé osoby), C-603/22, EU:C:2024:685, bod 174].

105 Konečně z judikatury Soudního dvora vyplývá, že členské státy jsou při uplatnění směrnic 2013/48 a 2016/1919 povinny zajistit dodržování požadavků plynoucích jak z práva na účinnou právní ochranu a práva, aby byla věc projednána spravedlivě, která jsou zakotvena v čl. 47 prvním a druhém pododstavci Listiny, tak z práva na obhajobu zakotveného v jejím čl. 48 odst. 2 [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 22. června 2023, K. B. a F. S. (Uplatnění *ex officio* v trestních věcech), C-660/21, EU:C:2023:498, bod 40].

106 Podle ustálené judikatury je sdělení důvodů jedním z aspektů práva na účinnou právní ochranu, jelikož umožňuje zajistit účinný soudní přezkum. Kromě toho, aby podezřelá nebo obviněná osoba mohla hájit svá práva, která jí tyto směrnice přiznávají, za co nejpříznivějších podmínek a rozhodnout se s plnou znalostí věci, zda je účelné podat opravný prostředek k soudu, má příslušný vnitrostátní orgán povinnost sdělit jí důvody, na nichž je odmítnutí založeno (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. října 1987, Heylens a další, 222/86, EU:C:1987:442, bod 15, a rozsudek ze dne 17. března 2011, Peñarroja Fa, C-372/09 a C-373/09, EU:C:2011:156, bod 63).

107 S ohledem na výše uvedené musí být článek 12 směrnice 2013/48 a článek 8 směrnice 2016/1919 vykládány v tom smyslu, že vyžadují, aby rozhodnutí, která se týkají jednak posouzení případné zranitelnosti podezřelé nebo obviněné osoby a jednak odmítnutí poskytnout právní pomoc zranitelné osobě a rozhodnutí vyslechnout tuto osobu bez přítomnosti obhájce, byla odůvodněna a mohla být předmětem účinného opravného prostředku.

108 Naproti tomu tato ustanovení nebrání vnitrostátní právní úpravě, která v trestním řízení neumožňuje soudu prohlásit za nepřípustné usvědčující důkazy získané výpovědí zranitelné osoby učiněnou při výslechu policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení v rozporu s právy stanovenými ve směrnicích 2013/48 nebo 2016/1919, avšak za předpokladu, že tento soud může v rámci trestního řízení ověřit, že tato práva vykládaná ve světle článku 47 a čl. 48 odst. 2 Listiny byla dodržena, a vyvodit veškeré důsledky vyplývající z tohoto porušení, zejména pokud jde o důkazní sílu důkazů získaných za těchto podmínek.

Ke dvanácté otázce

109 Podstatou dvanácté otázky předkládajícího soudu je, zda výslech podezřelé osoby provedený v psychiatrické léčebně, v níž se tato osoba nachází, bez poskytnutí pomoci obhájce a bez zohlednění stavu nejistoty uvedené podezřelé osoby, za podmínek zvláště omezené svobody projevu a zvláštní duševní zranitelnosti představuje nelidské zacházení ve smyslu článku 4 Listiny.

110 V této souvislosti z ustálené judikatury vyplývá, že potřeba dospět k výkladu unijního práva, který by byl užitečný pro předkládající soud, vyžaduje, aby tento soud vymezil skutkový a právní rámec otázek, které pokládá, nebo alespoň vysvětlil skutkové předpoklady, na nichž jsou tyto otázky založeny. Uvedený soud musí dále uvést přesné důvody, na základě kterých má pochybnosti o výkladu unijního práva a považuje za nezbytné položit Soudnímu dvoru žádost o rozhodnutí o předběžné otázce (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. ledna 1993, Telemarsicabruzzo a další, C-320/90 až C-322/90, EU:C:1993:26, bod 6; rozsudek ze dne 8. září 2009, Liga Portuguesa de Futebol Profissional a Bwin International, C-42/07, EU:C:2009:519, bod 40, a rozsudek ze dne 29. července 2024, LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, bod 54).

111 Jak uvádí čl. 94 písm. a) a c) jednacího řádu, žádost o rozhodnutí o předběžné otázce musí obsahovat mimo jiné stručné vylíčení rozhodných skutečností, nebo alespoň vylíčení skutkových okolností, na kterých jsou otázky založeny, jakož i uvedení důvodů, na základě kterých má předkládající soud pochybnosti o výkladu nebo platnosti určitých ustanovení práva Unie, a vztah, který spatřuje mezi těmito ustanoveními a vnitrostátními právními předpisy ve sporu v původním řízení.

112 V projednávaném případě neobsahuje žádost o rozhodnutí o předběžné otázce žádné informace o podmínkách, za kterých byl K. P. vyslechnut v nemocničním prostředí. Tato žádost neumožňuje ani pochopit, v čem je odpověď na dvanáctou otázku nezbytná k tomu, aby předkládající soud mohl rozhodnout spor v původním řízení.

113 Za těchto podmínek je dvanáctá otázka nepřípustná.

K patnácté otázce

114 V rámci patnácté otázky se předkládající soud táže, zda unijní právo brání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví, že státní zastupitelství je přímo závislé na výkonném orgánu, a pokud tomu tak je, zda ve fázi přípravného řízení musí státní zástupce upustit od použití ustanovení takové právní úpravy.

115 V projednávaném případě z informací poskytnutých předkládajícím soudem vyplývá, že v rámci věci v původním řízení je přípravné řízení skončeno. Otázka, zda má státní zástupce v rámci této fáze řízení povinnost nepoužít za účelem zajištění účinnosti práv těchto osob vnitrostátní ustanovení, která jsou v rozporu s unijním právem, tedy nesměřuje za těchto podmínek k tomu, aby bylo unijní právo vyloženo pro objektivní potřeby vyřešení věci v původním řízení, ale má obecnou a hypotetickou povahu.

116 Podle ustálené judikatury přitom platí, že postup zavedený článkem 267 SFEU je nástrojem spolupráce mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy, díky němuž Soudní dvůr poskytuje vnitrostátním soudům výklad unijního práva, jenž je pro ně nezbytný k vyřešení sporů, které mají tyto soudy rozhodnout, a že důvodem existence žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce není vydávání konzultativních stanovisek k obecným nebo hypotetickým otázkám, ale potřeba skutečného vyřešení sporu [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. prosince 1981, Foglia, 244/80, EU:C:1981:302, bod 18; rozsudek ze dne 18. října 1990, Dzodzi, C-297/88 a C-197/89, EU:C:1990:360, bod 33; rozsudek ze dne 26. března 2020, Miasto Łowicz a Prokurator Generalny, C-558/18 a C-563/18, EU:C:2020:234, bod 44, a rozsudek ze dne 5. září 2024, M. S. a další (Procesní práva nezletilé osoby), C-603/22, EU:C:2024:685, bod 75].

117 Za těchto podmínek je patnáctá otázka nepřípustná.

K nákladům řízení

118 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (druhý senát) rozhodl takto:

1) Článek 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) až c) a s čl. 3 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody

musí být vykládány v tom smyslu, že

členské státy mají povinnost zaprvé zajistit, aby zranitelnost obviněné nebo podezřelé osoby byla zjištěna a uznána dříve, než je tato obviněná nebo podezřelá osoba vyslechnuta v rámci trestního řízení nebo než jsou vůči ní učiněny konkrétní vyšetřovací úkony či úkony prováděné za účelem shromáždění důkazních prostředků, a zadruhé zajistit těmto osobám pro účely daného řízení přístup k obhájci *ex offo* bez zbytečného prodlení a nejpozději před zahájením výslechu policejním orgánem, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, či před zahájením vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, kterých se uvedené osoby musí nebo mohou účastnit.

2) Článek 12 směrnice 2013/48 a článek 8 směrnice 2016/1919

musí být vykládány v tom smyslu, že

vyžadují, aby rozhodnutí, která se týkají jednak posouzení případné zranitelnosti podezřelé nebo obviněné osoby a jednak odmítnutí poskytnout právní pomoc zranitelné osobě a rozhodnutí vyslechnout tuto osobu bez přítomnosti obhájce, byla odůvodněna a mohla být předmětem účinného opravného prostředku.

Naproti tomu tato ustanovení nebrání vnitrostátní právní úpravě, která v trestním řízení neumožňuje soudu prohlásit za nepřípustné usvědčující důkazy získané výpovědí zranitelné osoby učiněnou při výslechu policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení v rozporu s právy stanovenými ve směrnicích 2013/48 nebo 2016/1919, avšak za předpokladu, že tento soud může v rámci trestního řízení ověřit, že tato práva vykládaná ve světle článku 47 a čl. 48 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie byla dodržena, a vyvodit veškeré důsledky vyplývající z tohoto porušení, zejména pokud jde o důkazní sílu důkazů získaných za těchto podmínek.

Podpisy